

STORTINGET

Innst. 362 S

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:208 S (2021–2022)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Ingrid Fiskaa, Torgeir Knag Fylkesnes, Freddy André Øvstegård, Marian Hussein og Andreas Sjalg Unneland om et bedre arbeidsliv for ansatte i varehandelen

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen sette ned et utvalg for å utrede og legge fram forslag til lovendringer for å styrke ansattes vern mot nattarbeid og alenarbeid. I utvalget må partene være representert.
2. Stortinget ber regjeringen utrede og legge fram forslag til lovendringer som sikrer at ansatte i varehandelen omfattes av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid.
3. Stortinget ber regjeringen vurdere om reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes og opprettholdes, og etterprøve og evaluere godkjenninger etter unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred § 5 annet ledd nr. 4. Regjeringen bes fremme forslag om å flytte ansvaret for godkjenning av unntakene i loven fra statsforvalteren til departementet for å sikre lik praktisering.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Komiteen ba i brev av 21. april 2022 om statsrådens vurdering av forslaget. Statsrådets svarbrev av 10. mai 2022 følger vedlagt.

Som ledd i komiteens behandling av representantforslaget ble det åpnet for å komme med skriftlig innspill.

Følgende leverte skriftlig innspill:

- NHO Service og Handel.
- Norsk nærings- og nytelsesmiddelarbeiderforbund.
- Hovedorganisasjonen Virke.
- Handel og Kontor i Norge.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tuva Moflag, Runar Sjøstad, Trine Lise Sundnes og Torbjørn Vereide, fra Høyre, Henrik Asheim, Anna Molberg og Aleksander Stokkebø, fra Senterpartiet, Anja Ninasdotter Abusland og Per Olaf Lundteigen, fra Fremskrittspartiet, Dagfinn Henrik Olsen og Gisle Meininger Saudland, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Kirsti Bergstø, og fra Rødt, Emma Watne, viser til Representantforslag 208 S (2021–2022) om et bedre arbeidsliv for ansatte i varehandelen fra representanter fra Sosialistisk Venstreparti. Forslagsstillerne ønsker et sterkere vern for ansatte i varehandelen mot nattarbeid og alenarbeid, at ansatte i varehandelen omfattes av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid, samt å flytte ansvaret

for godkjenning av søndagsåpne butikker fra statsforvalteren til departementet for å sikre lik praktisering.

Komiteen viser til at statsråden har fått anledning til å gi en vurdering av forslaget. I sitt svarbrev av 10. mai 2022 til komiteen peker statsråden på at andelen som arbeider på søndager og på natt ikke har økt over tid hverken i arbeidslivet generelt eller i varehandelen spesielt, men har ligget på et stabilt nivå.

Komiteen vil understreke betydningen av partene i arbeidslivet sin rolle i denne sammenhengen. Partene på den enkelte arbeidsplass og i arbeidslivet generelt kan avtale om dette, både omfanget av denne typen arbeid og hvilke kompenserende tiltak som kan benyttes for å imøtekomme den ekstra belastningen arbeid på helg, søndager og natt innebærer for den enkelte arbeidstaker.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener det er viktig å sikre sterke vernebestemmelser for arbeidstakere.

Flertallet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sette ned et utvalg som skal utrede og legge frem forslag til lovendringer for å styrke ansattes vern mot natt- og alenearbeid. Særlig må det sikres at ansatte i varehandelen er tilstrekkelig beskyttet av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid. Partene må være representert i utvalget.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mener det er viktig å ivareta de ansattes rettigheter, også når det gjelder arbeidstid, og viser til at dette er et område partene har et stort ansvar for å bli enige om. Disse medlemmer viser også til at dette er et tema som har vært grundig utredet flere ganger, senest av arbeidstidsutvalget i 2016. Videre vil disse medlemmer på generelt grunnlag advare mot at Stortinget går inn og overprøver de enighetene som er inngått mellom partene på ulike områder, med mindre det er strengt nødvendig.

Disse medlemmer er uenige i forslaget i representantforslaget om å flytte vurderingen av hvilke kommuner som kan ha søndagsåpent, fra statsforvalteren og opp til departementet. Disse medlemmer mener derimot at denne typen vurderinger best gjøres av de folkevalgte som er nærmest mulig dem det angår. Disse medlemmer mener derfor beslutningen om hvilke kommuner som skal defineres som turistkommuner, bør flyttes ned til kommunene og avgjøres av det enkelte kommunestyre.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunnen følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avvikle statsforvalterens godkjenningsordning for turistkommuner og overlate til kommunen selv å bestemme hvorvidt det skal være tillatt med søndagsåpne butikker i hele eller deler av kommunen.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil ikke innskrenke muligheten for at butikker kan ha søndagsåpent. Disse medlemmer vil påpeke at dagens regelverk kan virke inkonsekvent ved at noen butikker ut fra sortiment, konsept eller geografisk beliggenhet kan ha søndagsåpent mens andre ikke kan. Ideelt sett burde det være færre begrensninger på kunders mulighet til å handle på søndag ved at butikkene i større grad selv burde bestemme sine åpningstider.

Forslag 1

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener at et regulert arbeidsliv sikrer rammene for et godt arbeidsliv og virker direkte inn på helse og familielivet. Disse medlemmer mener at de ansattes vern i varehandelen må styrkes, og er særlig bekymret for økt bruk av nattarbeid og alenearbeid. Derfor mener disse medlemmer at det bør settes ned et utvalg hvor partene er representert, for å se på nødvendige lovendringer for å styrke ansattes vern mot nattarbeid og alenearbeid. Disse medlemmer viser til det skriftlige innspillet fra Handel og Kontor som den største arbeidstakerorganisasjonen for arbeidstakere i varehandelen, hvor de påpeker at:

«Den norske arbeidsmiljøstandarden er god for mange, men enkelte bransjer, slik som varehandelen, har fortsatt helsefarlig arbeid, uforsvarlige arbeidstidsordninger og ledelse som ikke ivaretar de ansatte på en god nok måte. Lovverket må styrkes slik at særlig utsatte arbeidstakere i tilstrekkelig grad blir beskyttet mot helsefarlig arbeid. HK oppfordrer til utforming av lover som sørger for at ingen ansatte i butikker og ekspedisjonssteder skal være alene på jobb.»

Forslag 2

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener det er viktig at de ansatte i varehandelen også omfattes av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid. Stadig flere butikker og dagligvarekjeder utvider sine åpningstider, ofte med begrunnelse i konkurransesituasjonen i markedet eller hensynet til forbrukerne. Disse medlemmer mener de utvidede åpningstidene særlig påvirker arbeidstiden til de ansatte i varehandelen. I 2003 ble åpningstidsloven opphevet, og da ble alle begrensninger på hvor lenge butikkene kan ha åpent på hverdager og lørdager, fjernet. Disse medlemmer viser til Fafo-notat, (2012:10) «Åpningstider og arbeidstid i varehandelen» hvor det påpekes at:

«Utvitete åpningstider og endringer i når på døgnet kundene besøker butikkene, betyr også at behovet for arbeidskraft til ulike tidspunkt endres. Dette kan innebære utfordringer for arbeidsgivere når det gjelder å skaffe arbeidskraft, samt for arbeidstakere som ønsker å ha fri når andre har fri. Nergaard (2012) viser at vakter på lørdags ettermiddag er vanskeligere å fylle enn vakter på hverdager og lørdag formiddag. Inntrykket er at flertallet av de ansatte ikke ønsker å jobbe mer om kvelden eller i helgene.»

Videre peker rapporten på at de ansatte i varehandelen i liten grad har noen innflytelse på åpningstidsbestemmelsene, og at strukturen rundt beslutningene som fattes, gjøres sentralt eller regionalt av kjedene uten at de tillitsvalgte involveres i beslutningene om åpningstidsbestemmelser. Videre står det i rapporten at:

«Flere av kjedene, både innen dagligvare og faghandel, har ulike driftskonsepter med ulike profiler. Profilen kan omfatte mange elementer, og åpningstid inngår gjerne som ett av disse. Med dette menes at butikker innenfor ett konsept kan ha én åpningstid, mens butikker innenfor et annet konsept kan ha en annen åpningstid. Selve utarbeidelsen av konseptenes ulike profiler skjer sentralt i kjedene og uten at ansatterepresentantene deltar i dette arbeidet.»

Disse medlemmer viser blant annet til at Coop Extra over hele landet nylig har utvidet åpningstidene sine til klokken 23.00 på lørdager. Beslutningen om utvidede åpningstider ble tatt i kjedestyret der ingen av de tillitsvalgte var representert, noe som resulterte i negative konsekvenser for mange av de ansatte i dagligvarekjeden. Videre viser disse medlemmer til at forskning på arbeidstidsordninger som nattarbeid og lange arbeidsdager konkluderer med at det fører til økt risiko for skader på arbeidsplassen og kan i tillegg påføre arbeidstakerne alvorlige helsebelastninger, inkludert økt risiko for hjerte- og karsykdommer, svekket søvnkvalitet, økt risiko for brystkreft og depresjon. Skift/turnusutvalget (2008) dokumenterte også at ulike former for nattarbeid fører til høyere andel arbeidsrelatert sykefravær, sammenlignet med for eksempel arbeid på dagtid. Disse medlemmer er bekymret for hvordan endringer i arbeidstidsordninger i varehandelen går ut over helsen og familielivet til de ansatte, og mener derfor at det er viktig at regjeringen legger frem lovforslag som sikrer at de ansatte i varehandelen omfattes av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid.

Forslag 3

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener at det er viktig at reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes og opprettholdes. Derfor er det viktig at regjeringen gjør en skikkelig gjennomgang av dagens regulering av søndagsåpne butikker, og etterprøver og evaluerer godkjenningene etter unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred § 5

annet ledd nr. 4. Disse medlemmer viser videre til NOU (2017:17) «På ein søndag?». Der konkluderer utvalget med at dagens praksis, hvor godkjenning av unntakene i loven forvaltes av statsforvalteren, bør flyttes til departementet. Videre skriver utvalget at:

«Eit betre alternativ vil vere å føre vidare dagens regel, men flytte forvaltninga frå fylkesmannen til departementet og gi departementet uttrykkeleg heimel til å oppheve lokale forskrifter etter ei ny vurdering. Slik kan ein unngå dei mest uheldige utslag av dagens regel, samtidig som dei fleste turistunntaka kan førast vidare. Ein kan ta utgangspunkt i den distriktspolitiske grunngevinga og oppheve alle forskrifter som gjeld stader der denne grunngevinga ikkje slår til. Dagens ordlyd og vilkår kan elles førast vidare, men departementet vil ha ei samla forvaltning, slik at den ulike praksisen i embeta med tida blir utjamna. Over tid kan praksisen bli meir konsistent.»

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere om reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes og opprettholdes, og etterprøve og evaluere godkjenninger etter unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred § 5 annet ledd nr. 4.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å flytte ansvaret for godkjenning av unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred § 5 annet ledd nr. 4 fra statsforvalteren til departementet for å sikre lik praktisering.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre og Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avvikle statsforvalterens godkjenningsordning for turistkommuner og overlate til kommunen selv å bestemme hvorvidt det skal være tillatt med søndagsåpne butikker i hele eller deler av kommunen.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen vurdere om reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes og opprettholdes, og etterprøve og evaluere godkjenninger etter unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred § 5 annet ledd nr. 4.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å flytte ansvaret for godkjenning av unntakene i helligdager og helligdagsfred § 5 annet ledd nr. 4 fra statsforvalteren til departementet for å sikre lik praktisering.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Stortinget ber regjeringen sette ned et utvalg som skal utrede og legge frem forslag til lovendringer for å styrke ansattes vern mot natt- og alenearbeid. Særlig må det sikres at ansatte i varehandelen er tilstrekkelig beskyttet av arbeidsmiljølovens bestemmelser om kvelds-, helge- og nattarbeid. Partene må være representert i utvalget.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 24. mai 2022

Kirsti Bergstø

leder

Gisle Meininger Saudland

ordfører

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Statsråden

Arbeids- og sosialkomiteen i Stortinget
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

22/1951-

10. mai 2022

Representantforslag 208 S (2021 - 2022) fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Ingrid Fiskaa, Torgeir Knag Fylkesnes, Freddy Andre Øvstegård, Marian Hussein og Andreas Sjalg Unneland om et bedre arbeidsliv for ansatte i varehandelen

Jeg viser til brev fra Arbeids- og sosialkomiteen 21. april 2022 der det bes om en vurdering av representantforslag 208 S om et bedre arbeidsliv for ansatte i varehandelen.

Arbeid til alle, i et tryggere arbeidsliv er noe av det viktigste for denne regjeringen. Vi har satt i gang en offensiv for å skape et bedre og tryggere arbeidsliv i Norge. Vi vil gjennomføre en opprydding – ofte kalt «storrengjøring» – for å sikre faste, hele, stillinger med norske lønns- og arbeidsvilkår.

Hele faste stillinger skal være normen i alle deler av arbeidslivet, og alle skal oppleve frihet og trygghet i sin egen arbeidshverdag. Jeg er enig med forslagsstillerne i at det er viktig med gode arbeidsforhold i alle deler av norsk arbeidsliv, og at det også må gjelde i varehandelen.

Arbeidstiden for de ansatte og åpningstidene i varehandelen har utviklet seg mye i de siste årene. Butikker har lange åpningstider og arbeidstakerne må derfor jobbe store deler av døgnet, og i helgene. Digitale løsninger der varer bestilles på nett og leveres på døren nesten når som helst, og der pakking og frakt i en del tilfeller skjer om natten og på søndager utfordrer vår forståelse av hva som er nødvendig natt- og søndagsarbeid.

I utgangspunktet er arbeid på natt forbudt. Nattarbeid er forbudt fordi arbeidstidsordninger som innebærer nattarbeid kan ha negative konsekvenser for helse og sikkerhet. Forskning viser at nattarbeid gir redusert søvn, som er assosiert med at en er mer søvnnig på jobb. Studier viser for eksempel at prestasjonsevnen reduseres når en er sliten og trøtt, og det gjør

at risikoen for feil og skader øker. Nattarbeid, og spesielt langvarig arbeid i skiftordninger med flere netter i strekk, øker risikoen for ulike kreftformer som for eksempel brystkreft¹

Nattarbeid er i mange tilfeller likevel nødvendig, og arbeidsmiljøloven åpner derfor for nattarbeid når arbeidets art gjør det nødvendig. I arbeidsmiljøloven av 2005 ble opplistede unntak fra forbudet mot nattarbeid erstattet med en mer funksjonell regel om at søndagsarbeid og nattarbeid er forbudt med mindre arbeidets art gjør det nødvendig. Det er lagt til grunn i forarbeidene at unntakene fra tidligere skulle videreføres. Unntakene omfatter blant annet arbeid som ikke kan avbrytes uten fare eller store kostnader og ulike former for omsorgsarbeid, vakthold og kritiske samfunnsfunksjoner. Forarbeidene pekte også på at hva som anses *nødvendig* må vurderes i lys av utviklingen i samfunnet.

Andelen som jobber om natten ser ikke ut til å ha økt over tid. Stami peker i sin *Faktabok om arbeidsmiljø og helse* på at forekomsten av arbeid utenom dagtid og nattarbeid har vært rimelig stabil over den siste tiårsperioden. I alt 34 prosent av alle ansatte oppga at de jobbet regelmessig utenom ordinær dagtid, og 15 prosent jobbet natt i 2019. I 2020 jobbet om lag 5 prosent regelmessig natt, mens 10 prosent jobbet natt av og til. Dette tallet er om lag det samme som for 15 år siden. Andelen som jobber natt i varehandelen, ligger på om lag 7 prosent. Det er en økning på om lag et prosentpoeng i løpet av de siste ti årene.

Arbeid på søn- og helgedager er også i utgangspunktet forbudt. Forbudet mot søn- og helgedagsarbeid er begrunnet først og fremst i hensynet til arbeidstakernes sosiale og velferdsmessige behov, og ikke i hensynet til helse og sikkerhet. Felles hvile- og helgedager er viktig for samfunnet som helhet fordi de muliggjør aktiviteter som skaper en følelse av fellesskap og kollektiv samhörighet i samfunnet. Det er viktig å verne om en felles fridag som gir mulighet til samvær og sosial kontakt med familie og venner.

Som for nattarbeid er det unntak fra forbudet mot søndagsarbeid. Arbeid på søn- og helgedager kan utføres stort sett i de samme situasjonene som nattarbeid. I tillegg er det i forarbeidene presisert at det er tillatt med søndagsarbeid ved utsalgsteder innenfor åpningstidsrammer som er fastsatt i annen lovgivning. Når det gjelder søndagsarbeid i varehandelen er «annen lovgivning» lov om helligdager og helligdagsfred av 1995.

Tall fra SSB og Stamis faktabok viser at også andelen som arbeider jevnlig på søndager har vært stabil over tid. Den har ligget på om lag 10 prosent siden årtusenskiftet.

Det er viktig å understreke at partene på den enkelte arbeidsplass og i arbeidslivet har en viktig rolle i reguleringen av natt- og søndagsarbeid. Mye som gjelder natt- og søndagsarbeid ligger innenfor det partene kan gjøre avtale om. Det gjelder både omfanget av arbeid utenfor vanlig arbeidstid, og hvilke kompensierende tiltak som skal tas i bruk. Gjennom å finne gode løsninger i samarbeid mellom partene kan noe av ulempene ved natt- og søndagsarbeid reduseres og kompenseres for der det er aktuelt.

¹ <https://noa.stami.no/tema/psykososialtorganisasjonisk/arbeidstid/nattarbeid/>

Jeg er enig med forslagsstillerne i at det er viktig å følge utviklingen knyttet til nattarbeid og søndagsarbeid. Samtidig er arbeidstid et tema som har vært utredet ofte og mye, og der partene i arbeidslivet har en meget viktig rolle. Sist av Arbeidstidsutvalget som leverte sin innstilling i 2016. Tallene viser videre at det ikke synes å være en økning i andelen som arbeider om natten og på søndager, hverken generelt eller i varehandelen spesielt. Jeg mener derfor at det per i dag ikke er hensiktsmessig å foreslå konkrete lovendringer knyttet til natt- og søndagsarbeid, eller sette ned et eget utvalg til å se på saken slik forslagstillerne ønsker. Den videre oppfølging og diskusjon om dette tema bør uansett først og fremst skje i regi av partene.

Forslagene som berører Lov om helligdager og helligdagsfred hører inn under Barne- og familiedepartementet som er bedt om å gi innspill til svar. Barne- og familiedepartementet viser til at utredningen NOU 2017: 17 *På ein søndag?* langt på vei vurderte «om reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes» og vurderte praktiseringen av «godkjenninger etter unntakene i lov om helligdager og helligdagsfred».

I to av de fire modellene utvalget vurderte, var et element å flytte ansvaret for godkjenning av typiske turiststeder fra statsforvalteren til departementet, og flertallet gikk inn for en modell med denne oppgaveoverføringen. De to andre modellene innebar en liberalisering som medførte at turistunntaket falt bort. I alle modellene utvalget vurderte lå den generelle dispensasjonsmyndigheten hos statsforvalteren, som i dag.

Barne- og familiedepartementet peker videre på at Stortinget har lagt myndigheten til å godkjenne typiske turiststeder direkte til statsforvalterne i loven. Dette åpner for varierende praksis og tilpasning til lokale forhold og ønsker. Det ser ut til at det er en viss økning i antallet godkjente typiske turiststeder.

Med hilsen

Marte Mjøs Persen

